

Skolverket

Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar

Maj 2015

Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar

Maj 2015

Årligen kommer ett stort antal minderåriga utan medföljande förälder eller annan legal vårdnadshavare till Sverige för att söka asyl, så kallade ensamkommande barn. Deras levnadsöden och bakgrund varierar men gemensamt för dem alla är att de befinner sig i en utsatt situation. Det är därför viktigt att de berörda myndigheterna tar ett gemensamt ansvar för mottagandet av barnen och att prövningen av deras ärende ges en hög prioritet. Den här skriften beskriver kortfattat vilket ansvar olika myndigheter har för ensamkommande barn och ungdomar i Sverige.

Lagändring för barnets bästa

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagande av ensamkommande barn. Det praktiska mottagandet sker dock i en kommun som ordnar boende, god man och utreder barnets behov av stöd. Det är i kommunernas socialtjänst som erforderlig kompetens och erfarenhet finns för att möta och ge stöd till unga i utsatta situationer.

Sedan den 1 januari 2011 företräder länsstyrelserna staten vid förhandlingarna med kommunerna om tillhandahållande av platser för ensamkommande barn och ungdomar.

Den 1 januari 2014 ändrades lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande (LMA). Av den nya lydelsen i §3, andra stycket framgår att det inte längre krävs särskilda skäl för att Migrationsverket ska kunna anvisa en kommun för ett ensamkommande barn. Detta innebär att Migrationsverket får utvidgade möjligheter att anvisa asylökande ensamkommande barn till samtliga kommuner oavsett om kommunen har en överenskommelse eller inte. Av förarbetena (prop. 2012/13:162) till bestämmelsen framgår att, utifrån barnets bästa, anvisning ska ske i omedelbar anslutning till barnets asylansökan.

Vilka är ensamkommande barn?

Ett ensamkommande barn är en person som är under 18 år och som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person

som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare.¹

Kommunernas ansvar

Ansvarsfördelningen mellan stat och kommun har renodlats. Vidare har det förtydligats vilken kommun som ska anses vara barnets vistelsekommun och därmed ha ansvaret för barnets boende och för att barnet får det stöd och den hjälp som föreskrivs i socialtjänstlagen (2001:453), SoL. För att läsa mer så rekommenderas vägledningen *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar* som finns på Socialstyrelsens hemsida.

Vistelsekommun vid barnets ankomst (ankomstkommun)

När ett ensamkommande asylsökande barn har gett sig till känna för en svensk myndighet ska socialtjänsten i den kommunen ordna med ett tillfälligt boende och utreda barnets behov till dess att Migrationsverket har anvisat en kommun som därmed blir fortsatt ansvarig för att utreda och tillgodose barnets eller den unges behov av stöd och hjälp.

Den myndighet som först uppmärksammar barnet, exempelvis Migrationsverket eller polisen, gör en anmälan om barns behov av stöd och skydd till socialnämnden i den kommun där barnet befinner sig. Socialnämnden i ankomstkommunen ska genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd och utan dröjsmål inleda utredning samt tillgodose barnets eller den unges behov av boende i avvaktan anvisning av kommun.

Ankomstkommunens ansvar för att utreda och bedöma barnets behov påverkas inte av vistelsetidens längd. Omfattningen av det bistånd en ankomstkommun kan ha skyldighet att ge kan däremot påverkas av vistelsetidens längd och under vilka förhållanden som barnet vistas där.

Migrationsverket ansvarar för att barnet så snart det är möjligt anvisas.

Vistelsekommun efter anvisning (anvisningskommunen)

Migrationsverket ansvarar (LMA §3 , andra stycket) för att barnet anvisas en kommun som ska ordna boendet för barnet. När Migrationsverket har anvisat en kommun (enligt 3 § andra stycket LMA) anses barnet vistas i den kommunen i den mening som avses i 2 a kap. 1 § SoL. Det innebär att det är socialnämnden i den anvisade kommunen som har ansvar för barnet och att hennes eller hans behov av boende och annat stöd som föreskrivs i 2 kap. 1 § SoL tillgodoses. Placeringsbeslutet enligt SoL kan innebära att barnet placeras i ett hem för vård eller boende (HVB) för ensamkommande barn och unga, familjehem (inklusive nätverkshem) eller jourhem.. För barn som har en släkting eller annan närstående som vistas i kommunen kan i vissa fall tillfällig placering hos denne vara aktuellt i avvaktan

¹ 1 § femte stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA

utredning av barnets behov och släktingens lämplighet som familjehem.

Anvisningskommunen ansvarar för att barnet eller den unge får det stöd och den hjälp som hon eller han behöver under placeringstiden oavsett om barnet eller ungdomen är placerad i anvisningskommunen eller i en annan kommun. Det sammanhållna vårdansvaret ligger kvar hos anvisningskommunen så länge som vårdbehovet inte är uppfyllt eller till dess ärendet har flyttats över till en annan kommun enligt 2 a kap. 4 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

Anvisningskommunens ansvar är exempelvis att:

- utse god man (ansökan till överförmyndaren får göras av Migrationsverket och socialnämnden och ställs till överförmyndaren i den kommun där barnet ska ha sin faktiska dygnsvila)
- utreda barnets behov och fatta beslut om placering och andra stödinsatser
- medverka till att barnet får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden
- så långt det är möjligt utforma vården tillsammans med barnet eller den unge och hans eller hennes gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare
- verka för att barnet får den hälso- och sjukvård och tandvård som hon eller han behöver
- verka för att barnet får lämplig utbildning
- ansöka om eller anmäla behov av särskilt förordnad vårdnadshavare om barnet beviljas uppehållstillstånd (*ansökan görs av socialnämnden i den kommun där barnet har sitt faktiska hemvist, till tingsrätten där barnet är folkbokfört*)
- stödja barnets kontakt med sina anhöriga
- stödja barnets etablering i samhället.

Socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Med barn avses enligt

1 kap. 1 § SoL varje människa under 18 år. Någon motsvarande definition av ungdom finns inte i SoL, men det framgår av olika förarbeten att socialnämndens omsorg om barn och unga sträcker sig upp i 20-årsåldern. Socialstyrelsen har i föreskrifterna och allmänna råden om socialnämndens ansvar för placerade barn och unga definierat unga som personer som fyllt 18 men inte 21 år.²

Den placerande nämndens ansvar gäller oavsett var barnet eller den unge bor och sedermera folkbokförs. Socialtjänsten i den placerande kommunen kan i många fall behöva samråda och samarbeta med kommunen där barnet eller den unge har sin hemvist. Det tas för givet att detta vid behov kan regleras genom frivilliga överenskommelser kommunerna emellan. Om ärendet överflyttas till den andra kommunen enligt bestämmelserna i 2 a kap. 10–12 §§ SoL upphör anvisningskommunens ansvar. I annat fall kvarstår anvisningskommunens ansvar till dess barnets eller den unges vårdbehov har upphört eller personen har lämnat landet.

Placering i boende och annat stöd

Socialtjänsten ansvarar för att utreda barnets behov och besluta om lämpligt boende. En placering kan vara ett hem för vård eller boende (HVB), familjehem eller jourhem. För ungdomar som behöver vårdas med stöd av lagen (1990:529) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, på grund av sitt beteende kan placering ske i ett särskilt ungdomshem inom Statens institutionsstyrelse (SiS). För ungdomar som fyllt 18 år tillkommer olika former av stöd- eller utslussboende. De bestämmelser som gäller för olika placementsformer för barn och unga återfinns i SoL, socialtjänstförordningen (2001:937) samt Socialstyrelsens föreskrifter och

² Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11). om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.

allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2003:20) som hem för vård eller boende.

Som anvisningskommun har socialnämnden, i likhet med andra barn som är placerade, i uppdrag att verka för att barnet eller den unge får lämplig utbildning och en god hälso- och sjukvård (SoL 6:7). Socialtjänsten ansvarar även för att utreda barnets eller den unges behov av annat stöd exempelvis personligt stöd, kontaktperson eller kontaktfamilj.

Skolgång

Grundläggande bestämmelser om utbildning inom skolväsendet finns i skollagen (2010:800). Det är barnets hemkommun som ansvarar för att barnet erbjuds utbildning från förskola till och med gymnasieskola. Med hemkommun menas den kommun där barnet är folkbokfört.

För asylsökande barn är det vistelsekommunen som är barnets hemkommun.³

Asylsökande barn som omfattas av Skollagen kap 29 §2 har rätt till utbildning men är inte skolpliktiga. Rätten till utbildning i gymnasieskola eller gymnasiesärskola gäller endast om den påbörjas innan barnet fyllt 18 år.⁴ Rätten till utbildning gäller även om ett beslut om avvisning eller utvisning har meddelats. Rätten gäller fram till dess att barnet eller ungdomen lämnar landet. För de elever som har permanent uppehållstillstånd gäller, på samma sätt som för de elever som är bosatta i Sverige, att de måste påbörja sina studier i gymnasieskolan senast det första kalenderhalvåret de fyller 20 år. Sedan den 1 juli 2013 har även så kallade papperslösa barn och unga rätt

till utbildning på samma villkor som asylsökande i förskoleklass, grundskola, grundskolasärskola, specialskola, sameskola och, om de påbörjar utbildningen innan de fyllt 18 år, gymnasieskola och gymnasiesärskola.⁵

Om en elev har svårigheter i skolan är den snabbaste vägen till lösning att ta kontakt med ansvariga på skolan. Det är rektors ansvar att tillse att den som behöver särskilt stöd får detta. Missförhållanden i skolan som har drabbat en elev kan även anmälas till Skolinspektionen och Barn- och elevombudet.

Skolplikt och rätt till utbildning

Elever som har skolplikt måste gå till skolan. Skolan har också ett ansvar för att följa upp varför en elev inte kommer till skolan och vidta åtgärder så att eleven kommer dit. Elever som har ett permanent eller tidsbegränsat uppehållstillstånd som gäller minst ett år har skolplikt.

En asylsökande elev måste alltså inte gå till skolan då hon eller han inte har skolplikt. Däremot har asylsökande elever rätt till utbildning, vilket betyder att vistelsekommunen är skyldig att erbjuda och anordna utbildning för de elever som vill gå i skolan.

Elever som tas emot i skolan har, oavsett om de har skolplikt eller ej, rätt till en utbildning som är likvärdig den som andra elever får.

Elevers rätt till att nå kunskapskraven i alla ämnen och rätt till stöd

Att kartlägga och bedöma ensamkommande elevers tidigare kunskaper är en förutsättning för en utbildning som är stimulerande och skapar kontinuitet. Ensamkommande barn ska som alla andra elever få den ledning och stimulans som de behöver i sitt

³ 29 kap. 2 § skollagen

⁴ 29 kap. 3 § skollagen

⁵ 29 kap. 2 § punkten 5, med så kallade papperslösa menas dels personer som undanhåller sig verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen, dels personer som befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändigt tillstånd för att vistas i landet. Vissa EU/EES-medborgare utan uppehållsrätt kan också vara så kallade papperslösa.

lärande och sin personliga utveckling för att utifrån sina egna förutsättningar kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁶ Bestämmelserna om ledning och stimulans innebär att skolan har ett kompensatoriskt uppdrag, en strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar. Skolan ansvarar därför för att alla elevers kunskapsutveckling noga följs upp genom hela skoltiden.

En del elever är i behov av ytterligare stöd, utöver den ledning och stimulans som ges i den ordinarie undervisningen. Ibland kan en elev vara i behov av mer individriktade stödinsatser. Dessa kan sättas in i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller i form av särskilt stöd.⁷

Extra anpassningar är en stödinsats som normalt är möjlig att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, om insatser av mer genomgripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen

Personalen har skyldighet att tillse att det anmäls till rektorn om det kan befaras att en elev inte kommer att nå de lägsta kunskapskraven trots att stöd har getts i form av extra anpassningar. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska då se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Det kan även handla om andra svårigheter i skolsituationen. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd ska ett åtgärdsprogram upprättas. Studiehandledning på modersmål kan vara en viktig stödinsats för ensam-

kommande elever. Därutöver har ensamkommande elever samma rätt till extra anpassningar och särskilt stöd som andra elever.” Tycker att det är synd att särskilt lyfta anpassad studiegång.⁸

Gymnasieskolan

Vad som krävs för att vara behörig till ett nationellt program i gymnasieskolan framgår av skollagen.⁹ Om ensamkommande ungdomar inte är behöriga till ett nationellt program kan de gå kvar i grundskolan under två år för att på så sätt slutföra utbildningen och bli behöriga.¹⁰ Ungdomar som inte är behöriga till ett nationellt program kan även gå något av gymnasieskolans fem introduktionsprogram.¹¹ Introduktionsprogrammen ska leda till att eleverna blir behöriga till ett nationellt program, annan fortsatt utbildning eller underlätta för etablering på arbetsmarknaden. Syftet med introduktionsprogrammet *Språkintrödn*, är att ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i svenska språket. De nationellt fastställda kursplanerna för grundskolan respektive gymnasieskolan ska följas. Men utbildningen får kombineras med utbildning i skolformen svenska för invandrare (SFI). Betyg på kurserna inom utbildning i SFI kan dock inte ersätta ett betyg inom svenska eller svenska som andraspråk inom grundskolan respektive gymnasieskolan eftersom betygen inte ger behörighet till gymnasieskola eller högre studier. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen.

Den studie- och yrkesvägledning som alla elever erbjuds kan för ensamkommande barn och unga i många fall vara ännu viktigare och mer avgörande – för att de ska förstå hur de val de gör påverkar fram-

⁶ 3 kap. 3 § skollagen

⁷ 3 kap 5 a -12 §§ skollagen, Skolverkets Allmänna råd med kommentarer -Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.

⁸ 3 kap 9 § skollagen

⁹ 15 kap. 5 § och 16 kap. 29–34 §§ skollagen samt 7 kap. 1 § gymnasieförordningen (2010:2039)

¹⁰ 7 kap.15§ skollagen

¹¹ 17 kap. skollagen

tiden. Det kanske för dem inte finns någon annan vuxen än studie- och yrkesvägledaren att diskutera och planera med.

Elevhälsans roll

Nyanlända elever har samma rätt som andra elever till elevhälsa, vilket bland annat omfattar hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Mellan hälsobesöken ska eleverna dessutom erbjudas syn- och hörselundersökningar samt andra begränsade hälsokontroller. Elevhälsan ska också erbjuda eleverna de vaccinationer de har rätt till. De elever som behöver ett kompletterande vaccinationsskydd ska få det.

Hälso- och sjukvård och tandvård

Asylsökande barn har rätt till kostnadsfri hälso- och sjukvård och tandvård i samma omfattning och på samma villkor som andra barn i samhället.¹² Det är landstinget som ansvarar för vården och barnen ska erbjudas en hälsoundersökning, om det inte är uppenbart obehövligt på grund av att exempelvis att vistelsen i Sverige kommer att vara helt kortvarig vilket kan vara fallet när asylansökan ska prövas i annat land. I hälsoundersökningen ska det ingå ett samtal om barnets hälsa där vårdpersonalen tar upp frågor med barnet om hennes eller hans tidigare och nuvarande fysiska och psykiska hälsotillstånd.¹³ En del av samtalet ska handla om hur barnets psykosociala situation eller traumatiska upplevelser kan påverka hur hon eller han mår. Samtalet ska även innehålla frågor om barnets vaccinationsstatus, om hon eller han har utsatts för smittorisk samt övriga frågor som ur smittskyddssynpunkt kan behöva besvaras. Som en del i hälsoundersökningen ska läkaren göra en kroppsundersökning och prover ska tas, baserat på de behov som har framkommit vid samta-

len. Hälsoundersökningen ska mynna ut i en medicinsk bedömning av barnets behov av vård och eventuella andra åtgärder som ska erbjudas enligt smittskyddslagen.

Eftersom socialtjänsten har ansvar för att verka för att barnens behov av hälso- och sjukvård tillgodoses, behöver återkoppling ske till barnets socialsekreterare efter undersökning så att eventuella insatser och åtgärder kan planeras och följas upp i samverkan mellan ansvariga huvudmän.

Efterforskning av familjemedlemmar

Under tiden ett ensamkommande barn är asylsökande har Migrationsverket en skyldighet att så snart som möjligt försöka hitta familjemedlemmar till barnet.¹⁴ Socialtjänsten har ansvar för att vården utformas så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.¹⁵ Om barnet beviljas uppehållstillstånd upphör Migrationsverkets ansvar för att hitta familjemedlemmar till barnet.

Migrationsverket är skyldigt att vid behov bistå socialnämnden i socialtjänstens efterforskning av familjemedlemmar till ensamkommande barn som har beviljats uppehållstillstånd.¹⁶ Migrationsverket har fortlöpande samarbete med olika myndigheter och organisationer runtom i världen. Vid ett eventuellt samarbete kring efterforskning mellan socialnämnden och Migrationsverket är det viktigt att socialsekreteraren är uppmärksam på eventuella risker för barnets anhöriga som ett efterforskande kan innebära samt på vilka sekretessbestämmelser som gäller för respektive myndighet.

¹² 5 § lag (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

¹³ 6 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:11) om hälsoundersökning av asylsökande m.fl.

¹⁴ 2 d § förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl., FMA

¹⁵ 6 kap. 1 § tredje stycket SoL.

¹⁶ 8 kap. 10 e § Utlänningsförordning (2006:97), UtlF

God mans roll

Varje ensamkommande asylsökande barn har rätt att få en god man som kan företräda henne eller honom i Sverige.¹⁷ Det är överförmyndaren i vistelsekommun¹⁸ som är ansvarig för att förordna en god man¹⁹ Ansökan om god man får göras av Migrationsverket och socialnämnden. Överförmyndaren får också självmant ta upp frågan. Utgångspunkten bör vara att inget barn ska behöva stå utan ställföreträdare under sin tid i Sverige.²⁰

Förordnande av god man ska göras så snart som möjligt.²¹ Den gode mannen träder in i både vårdnadshavarens och förmyndarens ställe och ansvarar därmed för barnets personliga, ekonomiska och rättsliga angelägenheter. Det ligger däremot inte i gode mannens uppgift att sköta den dagliga omvårdnaden och tillsynen av barnet. Barnet är placerat enligt SoL och det därmed har samhället tagit över ansvaret för barnet. Inte heller har den gode mannen någon försörjningsplikt gentemot barnet. Vad gäller att företräda barnet vid den rättsliga prövningen av asylfrågan är det en uppgift för det offentliga biträdet, inte för den gode mannen. Dock bör den gode mannen närvara vid utredning hos Migrationsverket.

Den gode mannen har alltså både rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. Det betyder t.ex. att det är den gode mannen som har det avgörande inflytandet över frågan om barnets boende²², bestämmer

hur barnets tillgångar ska användas, vilken skola barnet ska gå i osv.

Godmanskapet upphör med automatik då barnet fyller 18 år och blir myndigt.

Den särskilt förordnade vårdnadshavarens roll

Om barnet beviljats uppehållstillstånd i Sverige, antingen permanent eller tidsbegränsat, ska socialnämnden i den kommun där barnet vistas väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare hos tingsrätten där barnet har sin hemvist.²³ Barnets hemvist avgörs i regel utifrån var barnet är folkbokfört. Om barnet inom kort (högst ett halvår) efter beviljat tillstånd blir myndigt, kan den gode mannen kvarstå till myndighetsdagen. Överförmyndaren är skyldig att göra socialnämnden uppmärksam på att det finns förutsättningar för att utse särskilt förordnad vårdnadshavare men nämnden ska även utan föregående anmälan från överförmyndaren väcka sådan talan eller anmäla behovet hos tingsrätten. Den gode mannen kan t.ex. ha tagit kontakt med nämnden och informerat om att barnet beviljats uppehållstillstånd.

Uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare är rent juridiskt detsamma som för den gode mannen, men är mer inriktat på den långsiktiga planeringen och integrationen för barnet än den uppgift gode mannen har under tiden för asylprövningen.

¹⁷ 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, Lgeb

¹⁸ För att det i detta sammanhang skall anses att ett barn "vistas" i en viss kommun har det i anslutning till bestämmelsernas tillkomst sagts att det bör krävas att barnet uppehåller sig där. Något krav på att barnet är varaktigt bosatt i kommunen har inte uppställts. (prop. 1996/97:113 s. 22)

¹⁹ 11 kap. 25 § föräldrabalken (1949:381), FB

²⁰ Prop. 2004/05:136 s. 25

²¹ Kammarrätten i Göteborg, avd 3. Mål nr 1925-06, 2006-03-28

²² Kammarrätten i Göteborg mål nr 1925 06

²³ 10 § Lgeb och 6 kap. 17 § FB

Etablering och introduktion

Kommunerna har fortsatt ansvar efter asyltiden för att ge ensamkommande barn och ungdomar ett tryggt och säkert boende av god kvalitet med möjlighet till individuellt stöd och utveckling.

- Utbildning
- Fritid
- Hälso-och sjukvård och tandvård
- Kontakt med civil samhället (föreningar och ideella organisationer)

- Stöd och hjälp med att knyta kontakt med familj, eventuell släkt eller andra viktiga personer i hemlandet eller i Sverige
- Stöd och hjälp med att bygga upp ett socialt nätverk och få en plattform i Sverige

En samordning av kommunens insatser bör ske på såväl ett övergripande plan inom kommunen som på det individuella planet runt barnet.

Länsstyrelsernas ansvar

Länsstyrelsen ska verka för att det finns beredskap och kapacitet att ta emot asylsökande ensamkommande barn och ensamkommande barn som har beviljats uppehållstillstånd. Det innebär att länsstyrelserna ska förhandla med landets kommuner om mottagande av ensamkommande barn samt om tillgången till platser. Länsstyrelsen i samråd med Migrationsverket har tagit fram en fördelningsnyckel för hur platserna mellan län och kommuner ska fördelas. Faktorer som styr fördelningstalen är kommunens folkmängd, tidigare mottagande av ensamkommande barn och deras anhöriga, tidigare mottagande av nyanlända personer och deras anhöriga samt antal boendedygn för asylsökande på kommun- och länsnivå.

Fördelningstalen utgår ifrån den platsframställan som varje år överlämnas av Migrationsverket till länsstyrelserna.

Länsstyrelsernas roll är att samordna statens insatser inom länen genom samverkan med andra myndigheter och organisationer. Länsstyrelserna arbetar för en effektiv och snabb etablering av alla nyanlända inklusive de ensamkommande barnen.

För att uppnå målet krävs samverkan och samordning mellan statliga myndigheter, kommuner, näringsliv och ideella organisationer.

Länsstyrelserna ska:

- Verka för att det finns en beredskap och kapacitet i kommunerna att ta emot ensamkommande barn och ungdomar
- Föra en dialog och förhandla med kommunerna om mottagande av ensamkommande barn och om tillgången på platser.
- Samordna arbetet med nyanländas etablering
- Utveckla samverkan mellan kommuner och myndigheter

Länsstyrelserna utövar tillsyn gentemot överförmyndare i kommunerna och granskar i det sammanhanget även överförmyndarens arbete med godmanskap för ensamkommande barn.

Landstingets ansvar

Sedan 2008 är landstingets ansvar för asylsökande ensamkommande barn reglerat i lag.²⁴

Asylsökande barn har rätt till hälso- och sjukvård samt tandvård i samma omfattning som erbjuds den som är bosatt inom landstinget. Landstingen ansvarar för att ge barnen den vård de behöver, såväl den psykiska som den fysiska.²⁵ Landstingen

får ersättning av staten för att ge barnen den vård de behöver. Efter fyllda 18 år bedöms dessa barn om de fortfarande är asylsökande, som vuxna. Landstingen ska erbjuda vuxna asylsökande vård som inte kan anstå, mödravård, vård vid abort och preventivmedelsrådgivning.²⁶ Landstingen ska, om det inte är uppenbart obehövt, erbjuda asylsökande en hälsoundersökning.

Socialstyrelsens ansvar

Socialstyrelsen är en nationell myndighet under Socialdepartementet och arbetar för allas lika tillgång till en god hälsa, vård och omsorg. Socialstyrelsen är statistikansvarig myndighet för vård- och omsorgsområdet och utvärderar insatser och resultat samt gör olika uppföljningar t.ex. öppna jämförelser. Utifrån de lagar som styr hälso- och sjukvården och socialtjänsten tar Socialstyrelsen fram både före-

skrifter, som är bindande regler, och vägledande produkter som stöd för utveckling av praxis och arbetssätt, t.ex. nationella riktlinjer och rekommendationer. Mottagandet av ensamkommande barn omfattas i de flesta avseenden av samma lagar och regler som de som gäller för andra barn och unga i vård och omsorg. Därför är Socialstyrelsens publikationer tillämpliga även för mottagandet av ensamkommande barn och unga.

Skolverkets ansvar

Skolverket är förvaltningsmyndighet för skolan, förskolan, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet. Myndigheten ska främja att alla barn och elever får tillgång till en utbildning och verksamhet som är likvärdig och av god kvalitet i en trygg miljö. Skolverket ska bidra till goda förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för elever.

Skolverket ska vidare ansvara för frågor inom ramen för sitt verksamhetsområde som rör nyanlända.

Skolverket tar till exempel fram måldokument för verksamheterna, allmänna råd och nationella prov. Myndigheten ansvarar också för den officiella statistiken på skolområdet och genomför nationella uppföljningar och utvärderingar. Därtill ska Skolverket bidra till god kvalitet i svensk utbildning genom att ansvara för nationella insatser som utvecklar verksamheterna och fortbildar personalen. Skolverket fördelar finansiellt stöd och bidrag till verksamheterna och svarar för särskild utbildning för rektorer. Skolverket ska

²⁴ 5–6 § § lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

²⁵ Lag (2008:334) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

²⁶ Se Socialstyrelsens webbsida Vård och omsorg för asylsökande med flera: <http://www.socialstyrelsen.se/vardochomsorgforasylsokandemedflera>

också sprida information om forskning till verksamheterna.

Utgångspunkten är alltid att de nationella målen ska uppfyllas.

Inspektionen för vård och omsorgs ansvar

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ansvarar sedan den 1 juni 2013 för tillsyn över hälso- och sjukvård, socialtjänst och verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt för viss tillståndsprövning.

Inom social omsorg utövar IVO tillsyn för bland annat HVB-hem samt individ- och familjeomsorgen inom socialtjänsten. För alla anställda inom HVH-hem och Socialtjänsten gäller lex Sarah så att de

måste inrapportera eventuella missförhållanden eller risk för detta.

Till IVO kan enskilda anmäla missförhållanden eller felaktigheter som blivit begångna som inte blivit rättade av socialtjänsten. Detta innebär att placerade barn och unga som anser att det fungerar dåligt och inte får gehör hos sin kontaktperson kan mejla beratta@ivo.se eller ringa IVO:s barntelefon.

Migrationsverkets ansvar

Migrationsverkets ansvar gentemot asylsökande ensamkommande barn och ungdomar innebär att Migrationsverket ska:

- ta emot och pröva ansökan om asyl varvid barnet får ett offentligt biträde förordnat
- i förekommande fall göra åldersbedömningar
- efterforska barnens vårdnadshavare²⁷
- handlägga ärenden om ekonomiskt bistånd till barnen
- arbeta med återvändande för de barn som inte beviljas uppehållstillstånd.

I verkets uppdrag ligger också att:

- ställa prognoser och planera för behovet av mottagningsplatser för asylsökande ensamkommande barn och ungdomar
- teckna överenskommelser med kommunerna om mottagande av
 - ensamkommande barn som söker asyl
 - ensamkommande barn med beviljade uppehållstillstånd

- anvisa kommun för barnets placering och omhändertagande
- fatta beslut om statliga ersättningar till kommuner och landsting
- lämna uppgifter om det asylsökande barnet till berört landsting för att barnet ska kallas till hälsoundersökning.²⁸

Vad innebär en överenskommelse med Migrationsverket?

Migrationsverket har i uppdrag att, efter länsstyrelsens dialog/förhandlande med kommunerna, teckna överenskommelser med kommunerna om mottagande av ensamkommande barn. Det gäller mottagande såväl under asylprövningen inklusive tiden för verkställighet för de som fått avslag i sitt asylärende som tiden efter för de barn som beviljas uppehållstillstånd. Avsikten med överenskommelserna är att säkerställa att det finns boendeplatser som motsvarar behovet för de ensamkommande barn som kommer till Sverige så

²⁷ 2 d § Förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

²⁸ 2 § Förordningen (2008:347) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

att de får ett bra mottagande. En överenskommelse innebär att kommunen åtar sig att ordna ett organiserat mottagande och boende för barnen.

För att skapa kontinuitet och trygghet för de barn som beviljas uppehållstillstånd är det angeläget att de får bo kvar i den anvisade kommunen.

Kommuner som tecknar överenskommelser med Migrationsverket kan få särskild ersättning för detta. Läs mer under rubriken Ersättningar. Det finns några olika överenskommelser avseende ensamkommande barn.²⁹

Överenskommelse om tillfälligt mottagande av ensamkommande barn

I direkt anslutning till barnets ankomst behövs ofta ett tillfälligt boende till dess Migrationsverket kan anvisa en kommun för barnet.

Ensamkommande barn som kommer till Sverige ger sig huvudsakligen till känna för svenska myndigheter vid Migrationsverkets ansökningsenheter eller kontor med ansökningsfunktioner för asylsökande. Dessa finns för närvarande i Gävle, Malmö, Mölndal, Norrköping, Solna, Umeå, Örebro och Göteborg.

Migrationsverket erbjuder dessa kommuner möjligheten att teckna en överenskommelse om tillfälligt mottagande av ensamkommande barn.

Överenskommelsen innebär att kommunen anordnar ett tillfälligt boende i avvaktan på att Migrationsverket kan anvisa³⁰ en kommun för boende (se nedan). När Migrationsverket anvisat en kommun ska barnet anses vistas i den anvisade kommunen i den mening som avses i SoL.³¹

²⁹ 1 a § förordningen (2002: 1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl., asylersättningsförordningen och 22 § förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m. ErsF eller 30 § förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlännningar, NyErsF

³⁰ 3 § andra stycket LMA

³¹ 2 kap 2 § SoL

Överenskommelse om mottagande av asylsökande ensamkommande barn

Migrationsverket erbjuder kommuner att teckna överenskommelser om mottagande av ensamkommande barn till vilka verket kan anvisa ensamkommande barn.

En överenskommelse om platser innebär i praktiken en genomströmning av barn där fler barn kan anvisas till kommunens asylplatser vartefter tidigare anvisat barn erhållit uppehållstillstånd eller lämnat platsen vid ett avslag. Detta innebär att en kommun kan komma att få fler barn i sitt omhändertagande än man har antal platser i överenskommelsen eftersom även barn som erhållit uppehållstillstånd fortsatt är kommunens ansvar.

Överenskommelse om mottagande av ensamkommande barn med uppehållstillstånd

Av förarbetena³² till lagändringen den 1 juli 2006 framgår att det är önskvärt att en kommun som tecknat överenskommelse om mottagande av asylsökande ensamkommande barn även tecknar en överenskommelse om flyktingmottagande.³³

En kommun kan, oavsett om man tecknat en överenskommelse om flyktingmottagande eller inte, teckna en särskild överenskommelse om att tillhandahålla ett visst antal boendeplatser för ensamkommande barn med uppehållstillstånd.³⁴

Anvisningar

Sedan 2014 har Migrationsverket möjlighet att göra utvidgade anvisningar av kommuner för mottagande av ensamkommande barn oavsett om kommunen har en överenskommelse om att ta emot ensamkommande barn eller inte. Anvisningarna sker utifrån något av nedan beskrivna steg, vilka är framtagna i samarbete med

³² Prop. 2005/06:46 s. 42

³³ 1 § ErsF, samt från år 2011 2 § NyErsF

³⁴ 22 § ErsF eller 30 § NyErsF

länsstyrelserna och i dialog med Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt i delar med Barnombudsmannen.

Fyra steg för anvisning:

1. Till kommun till vilken barnet anses ha viss anknytning, t.ex. pga. släkting
2. Till kommun med överenskommelse som anmält ledig plats
3. Till kommun
 - a) utan överenskommelse
 - b) med överenskommelse, men vars mottagande på platser inte startat
 - c) med överenskommelse, men där de överenskomna platserna är färre än kommunens fördelningstal

4. Till samtliga kommuner

I steg 3, som nollställs vid varje årsskifte, sker anvisningarna utifrån den brist på platser kommunen har överenskommelse om i förhållande till sitt fördelningstal.

Om steg 1–3 inte räcker för anvisande under ett kalenderår aktualiseras steg 4. Anvisningar enligt steg 4 sker i en utjämnande turordning utifrån samma principer som styr fördelningstalen. Anvisningar ”på begäran”, dvs. när en kommun efterfrågar en anvisning utöver anvisning enligt steg 1–3, tillgodoses den aktuella kommunen i steg 4.

Migrationsverkets beslut att anvisa en kommun går inte att överklaga.

Ersättningar

Kommuner får statlig ersättning för mottagande av ensamkommande barn såväl under tiden de är asylsökande som tiden efteråt för de som beviljats uppehållstillstånd. Landstingen får statlig ersättning för hälso- och sjukvård samt tandvård för asylsökande.³⁵ Landstingen kan även få statlig ersättning för viss hälso- och sjukvård för personer med uppehållstillstånd.³⁶

Ersättningarna administreras av Migrationsverket.

Ensamkommande asylsökande barn Ersättning till kommuner med överenskommelse om mottagande av asylsökande ensamkommande barn

Denna ersättning ska underlätta mottagandet samt öka kvaliteten på mottagandet.

- Årlig ersättning om 500 000 kronor för ett kalenderår.

Ersättning till kommuner som dessutom har en överenskommelse om att tillhandahålla boendeplatser som avses i 2 § andra stycket LMA

Dessa ersättningar ska täcka kostnaderna för att tillhandahålla boendeplatserna dvs. personal, kost, logi samt omvårdnad etc.

- Ersättning per överenskommen plats.
 - 1 600 kronor per dygn för varje överenskommen plats.
 - Därutöver 300 kronor per dygn för varje belagd plats.

Ersättningarna kan också avse de som har fyllt 18 men inte 21 år, under förutsättning att vården påbörjats före 18 års ålder.

³⁵ Förordningen (1996:1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård till asylsökande.

³⁶ Förordningen (1996:1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård till asylsökande. Förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m., samt förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utläningar.

Ersättning till samtliga kommuner, oavsett om överenskommelse tecknats eller inte

- Ersättning för faktiska kostnader för boende och omvårdnad i:
 - tillfälligt boende i kommun där Migrationsverket har ansökningsenheter
 - anvisad kommuns boende (utöver överenskomna platser), t.ex. för boende i familjehem eller vid placering enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).
- Ersättning med 1 900 kronor per dygn vid placeringar enligt SoL på hem för vård och boende (HVB) efter att kommun anvisats.

Dessa ersättningar avser även de som har fyllt 18 år men inte 21 år, under förutsättning att vården påbörjats före 18 års ålder.

- Ersättning för transport av ensamkommande barn till den anvisade kommunen.
- Ersättning för anvisad kommuns utredning av ensamkommande barn betalas ut med:
 - 39 000 kronor per barn vid placering i familjehem
 - 31 000 kronor per barn vid placering i hem för vård eller boende, dvs. grupphem eller institution.
- Ersättning för faktiska kostnader för god man.
- En kommun kan även ansöka om ersättning för betydande extraordinära kostnader som kommunen haft för ensamkommande barn.

Ersättning till kommuner för samtliga asylsökande barn

- Ersättning för skolverksamhet, avser samtliga asylsökande barn i Sverige.
- Schablonersättning för barnets skolgång under 2015 är:
 - 39 800 kronor per år för ett barn i förskola enligt 8 kap. 4 § skollagen

- 32 500 kronor per elev och år i förskoleklass
- 63 800 kronor per elev och år i grundskola etc.
- 72 500 kronor per elev och år i gymnasieskola etc.
- Ersättning för extra kostnader för elever med särskilda behov och för andra extraordinära kostnader för skolverksamhet.
- Under maj månad utgår en årlig ersättning för stödinsatser av förebyggande karaktär enligt SoL till samtliga kommuner i vilka det den 30 april finns asylsökande under 18 år registrerade hos Migrationsverket. Det totala ersättningsbeloppet är 50 miljoner kronor och fördelas enligt följande.
 - 5 miljoner kronor delas mellan berörda kommuner
 - 45 miljoner kronor delas med antalet registrerade barn, vilka sedan genererar ett sammanlagt belopp till berörda kommuner.

Ersättning till landsting år 2015

- Kvartalsersättning för hälso- och sjukvård
 - 3 545 kronor för utlänningar i åldern 0–18 år
 - 4 20 kronor för utlänningar i åldern 19–60 år
 - 5 335 kronor för utlänningar i åldern 61 år och äldre.
 - 2 060 kronor för genomförd hälsoundersökning

Migrationsverket lämnar i förekommande fall särskild ersättning om kostnaden för en vårdkontakt uppgår till mer än 100 000 kronor.

Ensamkommande barn med beviljade uppehållstillstånd

Ersättning till kommuner för mottagande av ensamkommande barn med uppehållstillstånd

Enligt 2 § förordningen (2010: 1122) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m. NyErsF ska länsstyrelsen träffa överenskommelser med kommuner om mottagande av skyddsbehövande och andra utlänningar som anges i 5 §. Sådana överenskommelser inkluderar även ensamkommande barn som får uppehållstillstånd. Alla kommuner som har en sådan överenskommelse har rätt till:

- en årlig grundersättning som för 2015 uppgår till 222 500 kronor.

Kommuner med överenskommelse har även från och med 2014 rätt till vissa prestationsbaserade ersättningar, under förutsättning att de;

1. Hade ett så högt mottagande föregående år i förhållande till sin befolkning, att de hamnar över medianen för samtliga kommuner och därmed, efter indelning i tre steg, kan få ersättning med 15 000, 10 000 eller 5 000 kronor per mottagen innevarande år. Här inräknas även ensamkommande barn som får uppehållstillstånd.³⁷
2. Tar emot en kvotflykting eller en nyanländ från Migrationsverkets anläggningsboende, efter anvisning av Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket och då kan få 15 000 kronor för varje sådan mottagen. Här inräknas **inte** ensamkommande barn som får uppehållstillstånd.³⁸

Kommuner som tar emot flyktingar eller vissa andra utlänningar för bosättning har även rätt till schablonersättning oavsett om någon överenskommelse om mottagande

träffats med länsstyrelsen. För barn och ungdomar utbetalas schablonersättning år 2015 med:

- 83 100 kronor för person under 20 år
- 83 100 kronor för personer från 20 till och med 64 år

Kommuner som från den 1 december 2010 och framåt tar emot ensamkommande barn och ungdomar med uppehållstillstånd, har rätt till en schabloniserad ersättning på 30 000 kronor. Beloppet är tänkt att täcka kommunens kostnader för god man och särskilda kostnader inom socialtjänsten för ensamkommande barn. Ersättningen betalas ut en gång per person utan ansökan.

Ersättning till kommuner med en särskild överenskommelse om att tillhandahålla boendeplatser för ensamkommande barn med uppehållstillstånd

Dessa ersättningar ska täcka kostnaderna för att tillhandahålla boendeplatserna, dvs. personal, kost, logi samt omvårdnad etc.

- Ersättning per överenskommen plats är i likhet med de för asylsökande ensamkommande barn.
 - 1 600 kronor per dygn för varje överenskommen plats
 - därutöver 300 kronor per dygn för varje belagd plats.
- Ersättningarna avser även de som har fyllt 18 år men inte 21 år, under förutsättning att vården påbörjats före 18 års ålder.

³⁷ 14 a-c §§, NyErsF

³⁸ 14 d §, NyErsF

Ersättning till kommuner utan särskild överenskommelse om att tillhandahålla boendeplatser för ensamkommande barn med uppehållstillstånd

- Faktiska kostnader för vård i annat hem än barnets eget som ges med stöd av SoL eller lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).
- Om vårdnaden av ett barn flyttats över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som barnet är familjehemsplacerat hos och kommunen med stöd av 6 kap. 11 § SoL betalar ersättning till dessa vårdnadshavare, lämnas skälig ersättning för kommunens kostnader för sådan ersättning.
- Ersättning lämnas också för vård av den som har fyllt 18 år men inte 21 år, under förutsättning att vården påbörjats före 18 års ålder.

Annan ersättning som en kommun kan ansöka om avseende personer med uppehållstillstånd

En kommun kan även ansöka om ersättning för kostnader avseende vissa insatser till funktionshindrade och hälso- och sjukvård.³⁹

För ungdomar som togs emot i en kommun tidigast den 1 december 2010, kan kommunen söka ersättning för sådant ekonomiskt bistånd som utgör försörjningsstöd.⁴⁰ Ersättning kan lämnas för ungdom som:

1. har fyllt 18 men inte 21 år,
2. saknar föräldrar här i landet,
3. går i gymnasieskola, och
4. inte längre är föremål för vård i annat hem än deras eget som ges med stöd av SoL eller LVU.

Ersättning till landsting år 2015

- Ersättning för varaktigt vårdbehov
 - Kostnad minst 60 000 kronor under en 12-månadersperiod
- Ersättning för genomförd hälsoundersökning
 - 2 070 060 kronor

Rätten att ansöka om ersättning för kostnader relaterade till ensamkommande barn bortfaller om barnet blir svensk medborgare eller återförenas med sin familj.

³⁹ 24-27 §§ NyErsF

⁴⁰ 20 § NyErsF

Lagar och förordningar m.m. som gäller ensamkommande barn

Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA

Socialtjänstlag (2001:453), SoL

Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

Lag (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

Lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd

Socialförsäkringsbalk (2010:110)

Skollag (2010:800)

Socialtjänstförordning (2001:937)

Förordning (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m., ErsF

Förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl., FMA

Förordning (1996: 1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård till asylsökande

Förordning (2002: 1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. (asylersättningsförordningen)

Förordning (2010: 1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar, NyErsF

Proposition 2005/06:46 om mottagande av ensamkommande barn

Proposition 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2003:20) om hem för vård och boende

